

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІМПЛІЦИТНОЇ НЕГАТИВНОЇ ОЦІНКИ У АНГЛОМОВНОМУ ДІАЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Summary. The article deals with gender identity of a speaker in communication as a sociocultural category of interaction. The research reveals the determination of gender factor of the speakers implicit negative evaluation in the process of communication.

Keywords: gender, women's and men's interactional styles, gender identity, implicit negative evaluation

Дослідники гендерної мовленнєвої поведінки спрямовані на виявлення чоловічих і жіночих комунікативних стратегій, які, слідом за Р. Лакофф, називають *стилями* (women's and men's interactional styles) [6]. Чоловічі стратегії характеризуються як *змагальні* (competitive) [5; 6; 8], і пов'язують з *домінуванням* (conversational dominance), демонстрацією *сили і влади* (interaction based on power) [7, с. 34], а жіночі – як *кооперативні* [1; 4; 5; 7] або *колаборативні* (collaborative) [7], засновані на *солідарності і підтримці* (solidarity and support) [5, с. 29].

Гендерний аспект у вивченні імпліцитної негативної мовця передбачає розгляд гендерного компоненту діалогічної взаємодії як такого, що моделює її висловлення. Таким чином, *метою* статті є виявлення особливостей гендеру як дискурсивного конструкту міждисциплінарної парадигми в цілому, а також з'ясування гендерних особливостей залучення мовцями у висловленні імпліцитної негативної оцінки у комунікативній ситуації діалогічного спілкування.

Імпліцитну негативну оцінку трактуємо як інтераційний акт ментально-дискурсивної взаємодії мовця та адресата, у якому негативна оцінка, формально не виражена в пропозиції мовними одиницями негативно-оцінної семантики, міститься в імпліцитному смислі висловлення [3, с. 37].

Концепція гендеру як дискурсивного конструкту міждисциплінарної парадигми інтегрує, переважно, філософські, соціолого-психологічні та власне

лінгвістичні теорії гендеру, які проливають світло на роль мови в процесі соціалізації індивідів чоловічої і жіночої статі .

У дискурсивній онтології гендер визначається як перформативна і плюративна соціокультурна категорія, що конструюється в соціально-психологічному просторі дискурсу лінгвокультурної спільноти в процесі міжособистісної і соціальної взаємодії, перш за все, комунікативної. Перформативність гендеру проявляється в існуванні цієї категорії як безперервного процесу конструювання і його продукту. Плюративність гендеру виражається в наявності потенційної можливості альтернативної гендерної самоідентифікації індивіда, відмінною від тої, що нав'язує йому / їй соціум [4].

Перформативність і плюративність гендеру не є наслідком індивідуального вибору. Значною мірою вони представляють собою відтворення регулятивних соціокультурних норм. Ці норми формують культурно обумовлені ролі очікування, згідно з якими, соціальне оточення може інтерпретувати поведінку індивіда незалежно від його / її намірів. В результаті, індивід ніколи не має повного контролю над реалізацією своєї гендерної ідентичності [4].

Архетипною чоловічою комунікативною стратегією розглядається перебивання, а жіночою – розділове питання, мінімальні реакції-відповіді, просодичні і лексичні засоби, що пом'якшують категоричність висловлювання [1, с. 18]. Результати дослідження засвідчують той факт, що особливості реалізації імпліцитної негативної оцінки у англomовному діалогічному дискурсі засновані на *гендерній ідентичності*, що полягає в переживанні своєї відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі (або таким, що приписуються представникам певної статі суспільно-історичною чи соціокультурною ситуацією).

Варто відмітити, що здійснене дослідження засвідчує, що і чоловіки, і жінки висловлюють негативну оцінку у мовленні імпліцитно. Це пов'язано із

багатьма чинниками, що регулюють процес комунікації в цілому. Втім, аналізований масив ілюстративного матеріалу засвідчує відмінності у реалізації імпліцитної негативної оцінки в мовленнєвій поведінці представниками обох статей.

Досить суттєвими характеристиками особистості, що тісно пов'язані з ідентичністю і визначають гендерні особливості вираження імпліцитної негативної оцінки, виступають такі ознаки мужності чи жіночності, як фемінність і маскулінність. Маскулінність та фемінність – це системи властивостей особистості, що традиційно вважаються чоловічими або жіночими. Це такі особливості людини (насамперед психологічні), які визначають відповідність власній психологічній статі, гендерно-рольовим нормам і стереотипам, типовим для чоловіків та жінок формам поведінки, стилям життя, способам самореалізації, вибору відповідних цінностей, установок тощо [2, с. 48].

Типовими *маскулінними якостями* вважаються інтелект, раціональність, незалежність, активність, сила (як фізична, так і психологічна, чи сила характеру), авторитарність, агресивність, стриманість в емоційних проявах, схильність до ризику, здатність до досягнень. Типовими *фемінними якостями* вважаються емоційність, м'якість, слабкість, турботливість, практичність, консервативність, інтуїтивність, реалістичність, комунікативність, сензитивність, емпатійність. Для жінки важливо, щоб її зрозуміли, їй необхідно, щоб хтось розділив її почуття, висловив своє ставлення до неї, тобто психологічні стосунки для жінки важливіші, ніж результат діяльності. Для чоловіка важливо вважатися компетентним, бути визнаним, йому потрібне досягнення своїх цілей, результат розв'язання задачі важливіший за систему стосунків, які супроводжують процес розв'язання. Це виявляється, на нашу думку, у переважанні таких мовленнєвих актів у мовленні *жінки* як *констативи, реквестиви та квеситиви* із супутньою ілюкцією імпліцитної негативної оцінки, та *директиви* (в тому числі ін'юнктиви) та *менасиви* у мовленні *чоловіка* у гетерогенній ситуації спілкування. Враховуючи чисельні

приклади прагматичного транспонування мовленнєвих актів, це, безумовно, не виключає залучення у мовленні чоловіків квеситивів та констативів.

Примітно, що у гетерогенній ситуації спілкування *інтенцією жінок* при висловленні імпліцитної негативної оцінки є прагнення вплинути перш за все на емоції чоловіка, його сумління, та таким чином коригувати його поведінку. **Чоловіки** ж, виражаючи негативну оцінку імпліцитно, орієнтуються на результат, тобто саме на корекцію поведінки чи світогляду жінки, намагаючись уникнути емоційного сплеску.

Більша зануреність жінки як у вербальний, так і у невербальний вимір комунікації у порівнянні із чоловіками, та майже фізична потреба ділитись своїми думками, почуттями та емоціями, призводить, за нашим спостереженням, до значно вищої частотності імпліцитної негативної оцінки у мовленні жінок. Більшість фрагментів ілюстративного матеріалу у нашому дослідженні демонструють висловлення імпліцитної негативної оцінки саме жінкою: 57% проти 43 % висловлень, здійснених чоловіками. Ці дані підтверджують такі типово маскулінні якості як прямота або стриманість у комунікації: тобто чоловік схильний виражати експліцитну негативну оцінку, або не висловлювати її взагалі. На противагу емоційної комунікативності жінок, мовлення яких часто завуальоване.

Втім, серед тактик продукування імпліцитної негативної оцінки вищезазначених нами у попередньому підрозділі, деякі наявні частіше у жіночому мовленні, а деякі проявляють більшу концентрацію у чоловічому. Наприклад, залучення тактики завуальованого мовлення характерне як для чоловіків, так і для жінок у однаковій мірі. В той час як тактика деперсоніфікації адресата, переході до абстрактно-орієнтованого спілкування у висловленні імпліцитної негативної оцінки переважає у мовленні чоловіків. У реалізації імпліцитної негативної оцінки жінками домінантою є посилення на конкретний об'єкт чи особу (тактика дискредитації дій третьої особи, поведінка якої наслідуються адресатом; тактика підкреслення позитивних якостей третьої особи, яких, на думку адресанта, бракує адресату; тактика "підміни" адресата).

Тактики, що базуються на порушенні максими кількості Принципу Кооперації, а саме тактика гіперінформативності репліки, виявляється характерною у вираженні негативної оцінки імпліцитно жінками, на протипагу тактиці "недосказаності", до якої звертаються у більшості чоловіки. Це підтверджує загальновідомий гендерний стереотип про емоційність мовлення жінки, та вербальну стриманість чоловіка.

Як свідчить результати дослідження, використання *гумору* як універсальної стратегії спілкування слугує вираженню імпліцитної негативної оцінки як чоловіками, так і жінками у англійському дискурсі. Втім, чоловіки та жінки демонструють різне залучення комічного у комунікації.

Зокрема, **чоловіки** частіше вдаються до *тактики жарту та дотепу*, не лише з метою розсмішити співрозмовника, і розрядити обстановку, а й часто маскують таким чином негативну оцінку, яку за певних умов спілкування не можуть висловити експліцитно. Кмітливе та вдале обігравання значень мовних одиниць, засноване на операціях реперспективізації предметної ситуації спілкування, проявляється як загостреність думки чоловіка, здатність винаходити влучні, яскраві, кмітливі висловлення чи зауваження із сатиричним відтінком, та є важливим інструментом підвищення чоловічої самооцінки та комунікативного авторитету.

Жінки частіше оперують такими різновидами гумору як *іронія* та *сарказм* саме з метою висловити негативну оцінку дій чи слів співрозмовника. На нашу думку, це пов'язане із тим, що орієнтиром в ході бесіди для чоловіка завжди залишаються його власні вислови, а для жінки – те, що говорить співрозмовник. Уважність та спрямованість жінки на співрозмовника виявляється у мовленні здатністю сприймати розбіжності між явищем і реальністю, чи між тим, що обіцяно і тим, що виконано, у чому і розкривається глибока суть іронії, яка має на меті розкриття знуцання, закладені в цих протиріччях.

Отже, зважаючи на викладені тези, резюмуємо, що висловлення імпліцитної негативної оцінки мовця у комунікативній ситуації діалогічного спілкування виявляє вплив гендеру комуніканта. У процесі міжособистісної та

соціальної діалогічної взаємодії мовці схильні проявляти фемінні або маскуліні індивідуальні особливості, що ідентифікують різне залучення імпліцитної негативної оцінки жінками та чоловіками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буяр І. Є. Лінгвокультурна і гендерна диференціація у вираженні оцінки (на матеріалі британського та американського національних варіантів сучасної англійської мови) / І. Є. Буяр // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. – 2013. – Вип. 32(1). – С. 17-20.

2. Горошко Е. И. Языковое сознание: гендерная парадигма : монография /Е. И. Горошко – Российская Академия Наук, Ин-т языкознания. М.-Харьков : Инжек, 2003. 440 с

3. Камінська М. О. Реперспективізація ситуації з імпліцитним вираженням негативної оцінки мовця (на матеріалі англійського діалогічного дискурсу) / М. О. Камінська // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Мовознавство: [зб. наук. праць] / [гол. ред. Пристайко Т. С.] – Дніпро: Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара, 2017. – Випуск 23 (2) – № 11. – Том 25 – С. 37-47

4. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англійському дискурсі : [монографія] / А. П. Мартинюк. – Харків : Константа, 2004. – 292 с.

5. Coates J. Women Talk: Conversation Between Women Friends / Jennifer Coates. – Blackwell, 1996. – 182 p.

6. Eckert P. and McConnell-Ginet S. Language and Gender / Penelope Eckert, Sally McConnell-Ginet. — New York : Cambridge University Press, 2003. — 380 p.

7. Lakoff R. Language and Woman's Place / Robin Lakoff. – New York a.o.: Harper and Row, 1975. — 328 p.

8. Nelson A. The Gender Communication Handbook: Conquering Conversational Collisions / Nelson Audrey. – Wiley imprint, 2012. – 352 p.